

Kvalitetsplan Barnehage

Kvalitetssikring av
omsorgs- leke- og læringsmiljø

Utgitt av Pedagogisk-psykologisk avdeling ved Tjenesteområde Oppvekst i Lillestrøm kommune, 10/2020
Produsert: Kopisenteret på Rådhuset i Lillestrøm kommune

Forord

1.januar 2020 ble de tre tidligere kommunene Fet, Skedsmo og Sørumsdal, Lillestrøm kommune.

Kvalitetssikring av omsorgs-, leke- og læringsmiljø er den første felles kvalitetsplan for de kommunale barnehagene i Lillestrøm kommune. Arbeidet med planen bygger på tidligere kvalitetsarbeid i de tre kommunene og arbeidsgruppen har vært sammensatt av representanter fra barnehage og PPA (pedagogisk psykologisk avdeling) fra de tre opprinnelige kommunene.

Planen bygger på barnehagens styringsdokumenter, barnehagelov og rammeplan for barnehagen, samt nyere forskning og kunnskap på barnehagefeltet. Planen er en forventning fra Lillestrøm kommune som barnehageeier til den enkelte barnehage og alle ansatte i barnehagen om å bidra til kvalitetsutviklingen i samsvar med planens prinsipper.

Planen er ment å være et verktøy og en støtte for barnehagene i arbeidet med utviklingen av et godt omsorgs-, leke- og læringsmiljø og en inkluderende praksis for alle barn i de kommunale barnehagene. Det er viktig at den enkelte barnehage bruker tid på å reflektere over kvalitetsplanens innhold og egen praksis slik at planen settes i sammenheng med barnehagens årsplan. Det er forventet at planen skal være et levende dokument som støtter barnehagenes faglige utviklingsarbeid.

Barnehageeier vil i samarbeid med PPA i årene fremover følge opp med kompetansetiltak, støtte og veiledning i forhold til planens pedagogiske prinsipper og forventninger.

Jeg vil også benytte anledningen til å minne om barns rett til å bli hørt, barnekonvensjonen artikkel 12, for å få til barnehager av god kvalitet må vi lytte til barn og da trenger vi god hørestyrke.

«Jeg: Så mye du vet! Hvor har du lært alt dette?»

Filip: Du må ha god hørestyrke skjønner du!

Jeg: Hørestyrke, hva er det?

Filip: jo, du må hele tiden høre på hva alle snakker om, du må høre nøye etter. Det er bare sånn du kan få god hørestyrke.»

Ann Åberg, Hillevi Lenz Taguchi (2006), Lyttende pedagogikk. Universitetsforlaget.

Lykke til med kvalitetsarbeidet og å øve opp hørestyrken.

Lillestrøm 15. september 2020

Julie Størksen Hagesæter
Kommunalsjef barnehage

1 INNLEDNING	5
1.1 PLANENS OPPBYGNING OG MÅLGRUPPER	5
1.2 ET TRYGT OG GODT ØMSORGS- LEKE- OG LÆRINGSMILJØ	6
1.2.2 PLANENS FOKUSOMRÅDER	8
2. DEN VOKSNES ANSVAR FOR RELASJONENS KVALITET	9
2.1 DEN AUTORITATIVE VOKSNE	9
3. IMPLEMENTERING	11
3.1 IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID	11
3.2 LEDELSE AV IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID	13
3.2.1 STYRERS ANSVAR	13
3.2.2 PEDAGOGISK LEDERS ANSVAR	13
4 VERKTØYET	14
4.1 FOKUSOMRÅDENES SAMMENHENG OG REKKEFØLGE	14
4.2 FOKUSOMRÅDENES INNDELING OG FREMSTILLING	14
4.3 RELASJON MELLOM DEN VOKSNE OG BARNA	16
4.4. DEN VOKSNES ANSVAR FOR LÆRINGS- OG UTVIKLINGSSTØTTE	18
4.5 LEK OG LEKEMILJØ	20
4.6 RELASJON MELLOM BARNA	22
4.7 SPRÅK OG KOMMUNIKASJON	24
4.8 MEDVIRKNING	26
4.9 SAMARBEID BARNEHAGE - HJEM	28
5 FORSLAG TIL VIDERE LESNING INNDELT I TEMAER	30
6 LITTERATURLISTE OG FORSLAG TIL UTFYLLENDE LESING	33
VEDLEGG 1: TRYGGHETSSIRKELEN	38
VEDLEGG 2: BEDRE SAMSPILL MED BARNA – 8 TEMAER	39
VEDLEGG 3 VOKSENROLLEN I LEK	40
VEDLEGG 4: RELASJONSKONTOEN	41
VEDLEGG 5: KONTAKTBAROMETER FOR ARBEID MED BARN	42
VEDLEGG 6: KONTAKTBAROMETER FOR ARBEID MED FORELDRE	43
VEDLEGG 7: INDIVIDUELT UTVIKLINGSSKJEMA FOR GOD ØMSORGS- OG LÆRINGSMILJØPRAKSIS	44

1 INNLEDNING

Forskning støtter opp om at barnehager med høy kvalitet virker positivt på barns utvikling, men at det samtidig er store variasjoner i kvaliteten i norske barnehager (Engel. m.fl 2015). I et godt barnehagemiljø deltar alle barn på egne premisser der de møtes med respekt og anerkjennelse, uavhengig av funksjonsnivå og sosial bakgrunn. Gode barnehager har betydning både i et individ- og samfunnsperspektiv. Barnehageeiere, det kommunale støttesystemet og ansatte i barnehagen deler et felles ansvar for å utvikle og ta i bruk kunnskap om hva som gir og opprettholder gode betingelser for omsorg, lek, læring og dannings i barnehagen. Målet med Kvalitetssikringsplan for barnehager i Lillestrøm kommune (heretter omtalt som kvalitetsplan barnehager) er å sikre høy kvalitet på omsorgs- leke- og læringsmiljøet i de kommunale barnehagene i Lillestrøm kommune, samt bidra til en større grad av likeverdighet i barnehage tilbudet. Kvalitetsplan barnehager er forankret i Barnehageloven (KD 2018) med forskrift om Rammeplan for barnehager (U.dir. 2017).

Kvalitetsplan barnehager er et av flere kommunale virkemidler for å videreutvikle et barnehage tilbud av høy kvalitet. Planen er til hjelp for styrer, pedagogisk leder og fagarbeidere til å arbeide med barnehagens kjerneaktiviteter og styrke den samlede kapasiteten i barnehagen.

1.1 PLANENS OPPBYGNING OG MÅLGRUPPER

Planen består av fire deler:

- Del 1: Innledning
- Del 2: Den voksnes ansvar for relasjonens kvalitet
- Del 3: Implementering
- Del 4: Verktøyet. I denne delen vises hvordan god praksis har sammenheng med barns trivsel, læring og utvikling.

Planen har ulike målgrupper og funksjonsområder:

- For de ansatte i barnehagen er planen et verktøy for forståelse av, refleksjon rundt og utvikling av egen praksis.
- For pedagogisk leder er planen også et redskap for veiledning av medarbeiderne.
- For styrer er planen et verktøy for styring og oppfølging, og for innhenting av informasjon om barnehagens omsorgs- leke- og læringsmiljø.
- For Pedagogisk- psykologisk avdeling er planen retningsgivende for veiledning og rådgivning.
- For barnehageeier er planen et styringsverktøy.

Kvalitetsplan barnehager er en dynamisk plan, som revideres jevnlig på bakgrunn av evalueringer, ny forskning og endringer i statlige føringer for barnehager.

1.2 ET TRYGT OG GODT OMSORGS- LEKE- OG LÆRINGSMILJØ

Barns lek, læring og utvikling påvirkes av omgivelsene de befinner seg i. De voksne i barnehagen har ansvaret for å skape et godt helhetlig omsorgs- leke- og læringsmiljø. I det følgende rettes fokus mot å gi en felles forståelse for begrepene omsorg, lek og læring, og hva som fremmer god utvikling hos barn.

Omsorg er en kvalitet i relasjonen mellom mennesker, *en forutsetning for barnas trygghet, trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet*. Viktige elementer i en omsorgsfull relasjon er romslighet, lydhørhet, sensitivitet og innlevelse (Hundeide 2001). Rammeplanen løfter opp omsorgsdimensjonen til et verdimestet nivå som skal prege hele barnehagen. Omsorg handler om voksne som ser, forstår og ivaretar barns ulike behov. Gjennom god omsorg utvikler barnet trygg tilknytning til de voksne, og denne tilknytningen er viktig for barns utvikling (Drugli 2010). Det er nær sammenheng mellom omsorg og læring. Barn har behov for å utforske for å lære, og mye læring skjer gjennom sosial deltakelse. Å tilrettelegge for meningsfylte og varierte aktiviteter, og for barns deltakelse i samspill med andre barn, er derfor viktige dimensjoner ved et omsorgsmiljø. Gjennom samspill med andre i ulike aktiviteter kan både barn og voksne støtte den enkeltes tilegnelse av sosial kompetanse, kunnskap og ferdigheter.

De ansatte i barnehagen har ansvaret for å fremme læring både i spontane her-og-nå-situasjoner og gjennom strukturerte aktiviteter. Begge deler skal bygge på Rammeplanens innhold, fagområder og kunnskap om barns utvikling. Gjennom å være oppmerksom på barnas interesser og engasjement skal det legges til rette for læring i ulike situasjoner og aktiviteter. Læring i her-og-nå situasjoner forutsetter ansatte som ser læringsmuligheter og som stimulerer og anerkjenner barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær. Strukturerte situasjoner kjennetegnes av at de ansatte legger til rette for barnas læring gjennom pedagogisk analyse og planlagte aktiviteter. I en barnegruppe vil det alltid være variasjon i barns erfaringer og utviklingsnivå. Det vil derfor variere hva barn lærer i felles opplevelser og aktiviteter, ved å utvide barnas erfaringer legger man til rette for progresjon og utvikling.

Leken er barnets naturlige uttrykksform og for barnet har leken verdi i seg selv. Gjennom leken blir barnet kjent med seg selv, med andre og med verden rundt seg. I lekekloke barnehager har de ansatte kunnskap om hvordan barn tenker og opplever verden. De verner om og beriker barns lekelyst og fremmer lekent samspill. Utvikling av forståelse for kulturmangfold og betydningen av interkulturelt samspill gir bedre forutsetninger for å tilrettelegge for inkluderende lek (Øhman; 2020, Brendeland; 2018, Marion Oen; 2014).

“Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur” (Udir 2017). Videre fremheves det i Rammeplanen at personalet skal organisere rom, tid og lekemateriale for å inspirere til ulike typer

lek. Personalet skal bidra til at barna får felles erfaringer som gir grunnlag for lek og legge til rette for utvikling av leketemaer. Videre skal personalet fremme et inkluderende miljø der alle barna kan delta i lek og erfare glede i lek.

"For å virkelig anerkjenne barnet må vi forsøke å se det barna ser. Med indre forestillinger bygger de opp en spennende, vakker og unik verden inne i seg. Det er en kraft vi må ta på alvor. En måte å gjøre det på er å ikke bygge slottet, eller raketten utenfor dem, men gjennom samtale og anerkjennelse bygge den opp som et levende bilde i dem. Leken er mulighetenes tankegang som hjelper en å se verden på en annen måte. Man ser et hav av gull der bakken er dekt av gråstein. Det gjør verden mye mer spennende å ferdes i."

(Brendeland.T, 2010).

Lekemiljøet omfatter både det usynlige miljøet som er de kulturelle og relasjonelle forholdene, og det synlige, fysiske miljøet, og disse bør ses i sammenheng. I barnehagen spiller rommet inn som en tredje pedagog, sammen med de voksne og barna. Fleksible og endringsvillige lekemiljøer åpner opp for tilpasninger og et mangfold av nye lekemuligheter. Udefinerbare materialer og leker inspirerer til kreativitet, og små møteplasser inne og ute inspirerer til utforskning, samhandling og lek. Ved å presentere leketema og lekemateriale som bygger opp og verdsetter det enkelte barns erfaringsbakgrunn, kan en tilrettelegge for både fellesskap og individualitet (Brendeland; 2018).

I rammeplanen er det et skjerpet fokus på å forebygge krenkelse og mobbing (Udir 2017). Ansatte med kunnskap om mobbeatferd og sårbare barn kan forebygge at mobbing starter, gripe inn dersom det oppstår, og følge opp på en god måte som forhindrer at det fortsetter (Idsøe, E.C. & Roland, P.,2017).

Lund og Helgeland (2015) definerer Mobbing i barnehagen på følgende måte: «*Barn utsettes for negative hendelser fra andre i lek og samspill, der de opplever å ikke være en betydningsfull person for fellesskapet*». Sentralt i denne definisjonen står negative hendelser og det å ikke være en del av fellesskapet. I barnehagealder snakker vi om begynnende mobbeatferd, da barn i denne alderen ikke nødvendigvis har en intensjon om å skade andre. Barn i denne alderen er i en tidlig fase når det gjelder kognitiv, sosial og emosjonell utvikling.

Inkludering i barnehagen handler om at alle barn skal oppleve at de har en naturlig plass i fellesskapet. De skal føle seg trygge og kunne erfare at de er betydningsfulle, og at de får medvirke i utformingen av sitt eget tilbud. Et inkluderende fellesskap omfatter alle barn og elever, (St.meld 6). Voksne har en

maktposisjon overfor barn, som må forvaltes på en god måte. Ansatte må ha et bevisst forhold til egen rolle i forhold til inkludering og krenkelser i barnehagen.

Fra 1. januar 2021 blir den barnehageansattes ansvar for et trygt og godt barnehagemiljø enda tydeligere. Endringer i barnehageloven tydeliggjør barnehagens aktivitetsplikt for å forebygge og sikre et godt psykososialt barnehagemiljø for alle barn. Lovendringen må sees i sammenheng med kvalitetsplanens arbeid når det skal utarbeides gode rutiner og tiltak i tråd med lovens krav.

1.2.2 PLANENS FOKUSOMRÅDER

Ulike faktorer har innflytelse på barns læring og opplevelse av barnehagehverdagen. Individuelle forutsetninger hos barn og ytre rammefaktorer påvirker omsorgs- leke- og læringsmiljøet. I kvalitetsplanen er fokusområdene:

- Relasjon mellom den voksne og barna
- Den voksnes ansvar for lærings- og utviklingsstøtte
- Lek og lekemiljø
- Relasjon mellom barna
- Språk og kommunikasjon
- Medvirkning
- Samarbeid barnehage – hjem

Fokusområdene må ses i sammenheng med hverandre.

Valget av fokusområder er gjort på grunnlag av kunnskap om hva som skaper kvalitet i arbeidet i barnehagen, og hva som er betydningsfulle faktorer for barns senere skoleutvikling og livsmestring. Planen gir ikke en fullstendig oversikt over faktorer som har betydning, men fremhever enkelte fokusområder som synes å være mer betydningsfulle enn andre. Relasjonen mellom voksen og barn ses på som den viktigste faktoren for at barn skal ha det bra i barnehagen (Pianta 1999, Webster-Stratton 2018). Fokusområdene vil bli nærmere presentert i planens verktøydel (se del 4).

2. DEN VOKSNES ANSVAR FOR RELASJONENS KVALITET

Ulik forskning bekrefter at de voksne er den viktigste faktoren for god kvalitet i barnehagene. Måten de voksne svarer, bekrefter og oppmunttrer barna på, er avgjørende for hvordan barn lærer og hvordan de opplever seg selv.

«Forskning vi har redegjort for, tyder på at den beste måten å utvikle pedagogikk av høy kvalitet er at de voksne som jobber med de små barna, forstår konsekvensen av sine handlinger og den påvirkning de har på barnas utvikling, samtidig som der er utdannet til å tilrettelegge for et miljø av høy kvalitet.»

(Bjørnestad og Pramling Samuelsson 2012, s. 68)

2.1 DEN AUTORITATIVE VOKSNE

For å få til en vellykket gjennomføring og implementering av innholdet i kvalitetsplanen i den enkelte barnehage er det vesentlig å etablere felles forståelse, holdninger og væremåter blant de ansatte. Involvering av alle voksne i barnehagen gjøres over tid gjennom refleksjon over egen praksis, diskusjon og samtaler. Sentralt i planen er *kjennetegn på god praksis*. *Kjennetegnene er laget for å gjenkjenne, forsterke og forplikte god praksis.*

Forholdet mellom barn og voksne er asymmetrisk. Dette stiller store krav til hvordan voksne forvalter sin rolle. Den voksne har ansvar for kvaliteten på relasjonen og innholdet i den, samt forstå og ivareta barns ulike behov. Dette krever voksne som er *«Større, sterkere, klokere og gode»* (jfr. Brandtzæg, I., Torsteinson, S. og Øiestad, G. 2013). Disse fire elementene bør balanseres. Å være *større* betyr at man er mer erfaren enn barnet. At man er *sterkere* betyr at man som voksen holder fast ved noe. *Kloket* ligger i at den voksne ser bak barnets umiddelbare ønsker, og forstår hva barnet har behov for. Samtidig skal den voksnes *godhet* være til stede i alt man gjør overfor barnet (Øiestad 2011). En slik forståelse hos de voksne ligger til grunn for kjennetegnsbeskrivelsene.

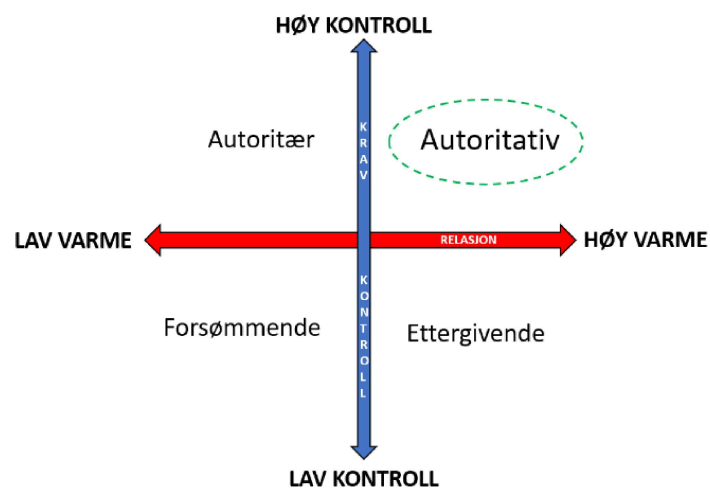
ALLTID: VÆR STØRRE, STERKERE, KLOKERE OG GOD

Når mulig: følg barnets behov

Når det er nødvendig: ta tak

Peter Fonagy beskriver viktigheten av et mentaliserende miljø. Mentaliserende miljø kjennetegnes ved at de er avslappende og fleksible, fremfor fastlåste og rigide. Mentaliserende miljø er preget av humor og er lekne på en måte som engasjerer individer, fremfor å være sårende og distanserte. Videre løses vansker og problemer gjennom «å gi og ta», som krever at man evner å ta flere perspektiver. Et mentaliserende miljø kjennetegnes også ved at man beskriver egen opplevelse fremfor å definere andres opplevelse. Disse miljøene har et eierskap til handlinger og viser agens og ansvar, i tillegg demonstrerer de en åpenhet og nysgjerrighet i forhold til andre og andres perspektiver, (Bateman & Fonagy 2016).

Forskning fremhever den autoritative voksenstilen som den beste i møte med barn. Begrepet «autoritativ» er hentet fra Diana Baumrinds forskning knyttet til ulike oppdragelsesstiler hos foreldre, og i mindre grad til isolerte samspillssekvenser (Baumrind 1991, ref. fra Idsøe & Roland 2017). Baumrind sin modell tar utgangspunkt i to dimensjoner, relasjon- og krav/kontrolldimensjonen. Relasjonskvaliteten hos en omsorgsgiver kan plassere seg mellom høy og lav varme. Graden av kontroll kan tilsvarende plassere seg mellom høy og lav kontroll. Omsorgsgivers plassering danner grunnlaget for fire oppdragelsesstiler eller voksenroller. Den foretrukne og utviklingsfremmende voksenrollen er «den autoritative». De mindre foretrukne og utviklingsfremmende rollene er «autoritær, ettergivende og forsømmende».

Figur 1. Ulike oppdragelsesstiler eller voksenroller. Fritt etter Baumrind 1966.

I kvalitetsplanen vektlegges den autoritative rollen. Den autoritative voksenrollen innebærer en kombinasjon av innlevelse fra varme voksne og tydelige grenser og forventninger. Den autoritative voksne er omsorgsfull og kjærlig, setter realistiske grenser, har en åpen kommunikasjon og viser en veiledende og støttende grensesetting. Den autoritative voksne «er større, sterkere, klokere og god» (Brandtzæg, I., & Torsteinson, S. 2013), og «har evnen til empatisk identifikasjon» (Hundeide, 2001).

Det er viktig at krav og grenser settes på en respektfull måte som tar utgangspunkt i barnets modenhetsnivå. Forskning viser at barn som utløser mest grensesetting fra voksne, også har størst behov for at voksne investerer mye i å bygge positive relasjoner, (Webster-Stratton 2018).

“Barn gjør det bra hvis de KAN”. Dette er et kjent sitat fra Ross Greene (2011) som oppsummerer hans hovedtanker. Det betyr at når et barn ikke mestrer små og store utfordringer trenger de oppmerksomme voksne som hjelper og støtter barnet i å utvikle nye ferdigheter. Det er voksne som skal sørge for at barn opplever mestring og godt samspill med andre. Barnet trenger trening i ulike ferdigheter – det er ikke viljen det handler om.

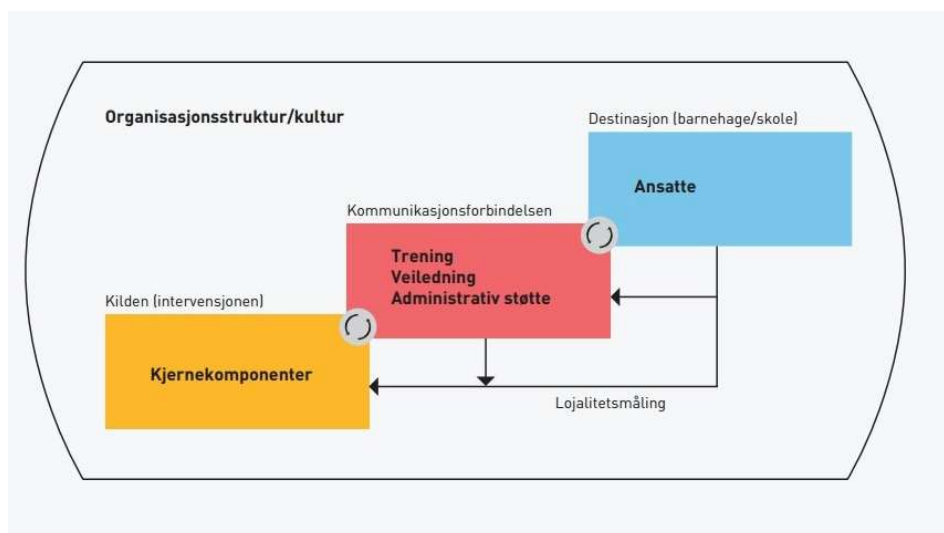
3. IMPLEMENTERING

3.1 IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID

Alle typer endringsarbeid har en beskrivelse av hva som skal gjøres (intervensjonen), men hvordan dette arbeidet skal gjøres (implementeringen) er like viktig. Organisasjonen må vektlegge og håndtere både hva og hvordan, samt skape høy lojalitet hos de ansatte for å oppnå særlig effekt av endringsarbeidet. For å få til en implementeringsprosess av høy kvalitet er det viktig å etablere felles forståelse, verdier og holdninger hos de ansatte. Involvering av alle ansatte gjøres over tid gjennom refleksjon over egen praksis, samtaler og trening i praksisfeltet. For å bygge kapasitet i en organisasjon trenger vi noe mer enn kompetanse. I tillegg til fokus på kompetanse er det nødvendig å se på betydningen av motivasjon og verdier som kapasitetsbyggere. Det er når disse tre elementene kompetanse, motivasjon og verdier virker sammen at god implementeringskvalitet kan skapes.

Sentralt i planen er *kjennetegn på god praksis*. *Kjennetegnene er laget for å gjenkjenne, forsterke og forplikte gode handlingsmønstre*. Entusiasme og motivasjon er de største implementeringsdriverne.

Fixsen m.fl. (2005) har laget en oversiktsmodell for arbeid med implementering, (ref. frå Roland & Westergård red., 2015, s.22). Modellen anbefales til bruk i implementeringsarbeid i barnehagene.

Figur 2. Et rammeverk for implementering

Figuren over gir en forståelsesramme for hva som skjer i en implementeringsprosess.

- *Kilden* er endringen (intervensjonen) som skal innføres i barnehagen (*destinasjonen*).
- *Kjernekomponentene* er hovedinnholdet i endringen som skal innføres.

- *Kommunikasjonsforbindelsen* er konkrete tiltak ansatte bruker for at ny kunnskap skal bli en del av barnehagekulturen. Tiltakene kalles implementeringsdrivere og er med på å gi endringsprosessen energi. Kjernekomponentene må trenes på, de ansatte må få veiledning, og administrativ støtte. Det må være en tydelig plan og retning for arbeidet.

I Roland & Westergård beskrives implementering som en endringsprosess/innovasjon i tre faser:

1. Initiering (forankringen): Bli kjent med kjernekomponentene i endringen, skaff ressurser, lag en tydelig plan og gode rammer.
2. Implementering: Sett i gang prosesser som gir mulighet til å omsette og øve inn kjernekomponentene til den daglige praksisutøvelsen.
3. Videreføring: Sørg for at innholdet som har blitt en del av praksisutøvelsen blir holdt aktivt og videreutvikles i barnehagen. Nye endringer bør kobles sammen med det endringsarbeidet som allerede er gjort.

3.2 LEDELSE AV IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID

“Common purpose is the invisible leader” (Mary Parker Follett)

3.2.1 STYRERS ANSVAR

GI RETNING

- Styrer forstår og synliggjør betydningen endring og utvikling har for barnehagens kjerneaktivitet – omsorg, lek, læring og danning.
- Styrer er entusiastisk og uttrykker visjoner om langsiktige mål.
- Styrer skaper felles forståelse for mål og innhold i det pedagogiske arbeidet og sørger for at alle ansatte involveres.
- Styrer tydeliggjør sammenhengen mellom Rammeplan for barnehage, kommunale planer, forskning, teori og ønsket praksis.
- Styrer er en god rollemodell for barnehagen og håndterer vanskelige situasjoner med mot og besluttsomhet.
- Styrer inspirerer barnehagelærere til å være tydelige ledere i de pedagogiske arbeidet.
- Styrer skaper et klima for kritisk blikk på egen praksis, der forandring og forbedring kan finne sted.
- Styrer sørger for at alle ansatte får ta i bruk sin kompetanse.

SAMMEN MED LEDERGRUPPA SKAPE ROM FOR UTVIKLING

- Ledergruppen arbeider systematisk med implementering. Det utarbeides en overordnet plan for implementering, underveisevaluering og videreføring av arbeidet.
- Ledergruppen identifiserer kjernekomponenter og velger implementeringsdrivere tilpasset sin barnehage.
- Ledergruppen sørger for at alle ansatte har nødvendig kunnskap, og får mulighet til å skape et eierskap til endringsarbeidet.
- Ledergruppen tilrettelegger for arenaer der de ansatte får mulighet til å øve og trene, i kombinasjon med veiledning og utviklingsorientert refleksjon.
- Ledergruppen følger opp, stiller krav og motiverer til gjennomføring og videreføring av endringsarbeidet.

3.2.2 PEDAGOGISK LEDERS ANSVAR

- Pedagogisk leder er en tydelig faglig leder i det pedagogiske arbeidet.
- Pedagogisk leder er en rollemodell for god voksenpraksis.
- Pedagogisk leder setter ord på god praksis og synliggjør sammenhengen mellom teori og praksis i hverdagen.
- Pedagogisk leder har et bevisst forhold til sin rolle i endringsarbeidet, og arbeider systematisk med implementeringsdriverne som er valgt i forhold til endrings- og utviklingsarbeidet i sin gruppe.
- Pedagogisk leder inkluderer alle i refleksjon om hva som kjennetegner et godt omsorgs- leke- og læringsmiljø.
- Pedagogisk leder involverer alle i refleksjon omkring betydningen av kjennetegn for god praksis.
- Pedagogisk leder arbeider med systematisk refleksjon om og rundt egen praksis og egne være- og handlemåter.

4 VERKTØYET

4.1 FOKUSOMRÅDENES SAMMENHENG OG REKKEFØLGE

Alle fokusområdene representerer ulike innfallsvinkler i det helhetlige omsorgs- leke- og læringsmiljøet i barnehagen. De eksisterer samtidig, og er aktuelle i ulik grad til ulike tider. Samtidig er det nær sammenheng og overlapp mellom flere av områdene. I arbeid med ett område vil man derfor med stor sannsynlighet erfare at man får fokus på andre områder, og at de ulike områdene bringer inn ulike perspektiver i arbeidet med barnegruppen. *Relasjon mellom den voksne og barna* presenteres som det første området. Begrunnelsen er at denne planen har med forskningsmessig støtte satt særlig fokus på at god praksis begynner med den gode relasjonen mellom voksne og barn (se avsnitt 1.2). Planens fokusområder presenteres i følgende rekkefølge:

- Relasjon mellom den voksne og barna
- Den voksnes ansvar for lærings- og utviklingsstøtte
- Lek og lekemiljø
- Relasjon mellom barna
- Språk
- Medvirkning
- Samarbeid barnehage – hjem

4.2 FOKUSOMRÅDENES INNDELING OG FREMSTILLING

Hvert fokusområde i planen vil ha følgende inndeling og framstilling:

- Kjennetegn på god praksis: Beskrivelse av godt arbeid med omsorgs- leke- og læringsmiljøet.
- Praksisen sannsynliggjør: Beskrivelser av sannsynlige positive effekter for barn (og foreldre).

Kjennetegn på god praksis:	Praksisen sannsynliggjør:
Den voksne ser hvor barnet har sin oppmerksomhet, og forsøker å forstå hva barnet vil formidle.	Barna undrer seg.
Den voksne ser, forstår, bekrefter og responderer på barnas signaler.	Barna viser og setter ord på følelser.

Figur 3. Eksempel på visuell fremstilling av kjennetegn på god praksis og sannsynlige positive effekter.

Kjennetegnene og de sannsynlige effektene har god forskningsmessig støtte. Kvalitetsplanen bidrar til å øke sannsynligheten for et bedre omsorgs- leke- og læringsmiljø gjennom de ansattes praksis. Det er viktig at kjennetegnene på god praksis operasjonaliseres og brytes ned til konkrete eksempler. I noen tilfeller vil kjennetegnene være tilstrekkelig godt konkretisert slik at de kan brukes uten videre operasjonalisering. Intensjonen er at det skal være mulig å gjenkjenne, identifisere og forsterke god praksis i barnehagen. Under hvert av områdene er det skrevet inn konkrete eksempler og barnehagene oppfordres til å utarbeide flere.

Hvert fokusområde inneholder forslag til refleksjonsspørsmål og praktiske treningsforslag. Å reflektere sammen er viktig for å få en felles forståelse i barnehagen. Bevissthet om egne holdninger og hvordan egen væremåte har betydning for barna er et nødvendig utgangspunkt for å kunne endre sin praksis. Å reflektere over og vurdere egen praksis sammen med andre, å foreta justeringer sammen og arbeide målrettet er nødvendig for å skape kvalitet i arbeidet med barna. Nummerering av punktene har ikke betydning i forhold til rangering av viktighet, men er ment til hjelp når de ansatte skal omtale og samarbeide om de spesifikke oppgavene. Barnehagen oppfordres i tillegg til å lage egne refleksjonsoppgaver tilpasset egne utfordringer.

Gjennom erfaring, refleksjon rundt egen praksis og trening kan kvaliteten på arbeid med omsorg, lek og læring øke. Det anbefales å dele treningserfaringer systematisk, da dette er en forutsetning for en profesjonell endringsprosess, se figur 2, avsnitt 3.1.

4.3 RELASJON MELLOM DEN VOKSNE OG BARNA

Barn har et grunnleggende behov for trygghet, forutsigbarhet og for tilknytning til personer i barnehagen. Samtidig har barn behov for utforsking og læring. Når barn føler seg trygge og ivaretatt, er utgangspunktet for utforsking og læring det beste. Måten den voksne svarer, bekrefter og oppmuntrer barna på, er avgjørende for hva barn lærer og hvordan de opplever seg selv. Sensitive, trygge voksne hjelper barn å utvikle seg ut fra sine forutsetninger. Vedleggene 1 og 2 kan supplere deres forståelse for relasjonsfremmende holdninger og væremåter. Vedlegg 4 vil kunne være til hjelp for at voksne kan utvikle varierte former for positivt samvær.

Kjennetegn på god praksis:	Praksisen sannsynliggjør:
Den voksne ser hvor barnet har sin oppmerksomhet, og forsøker å forstå hva barnet vil formidle.	Barna undrer seg.
Den voksne ser, forstår, bekrefter og responderer på barnas signaler.	Barna viser og setter ord på følelser.
Den voksne følger barnas initiativ, og undrer seg og utforsker sammen med barna.	Barna deltar i samspill.
Den voksne gjør seg tilgjengelig for barna.	Barna tar kontakt med andre.
Den voksne bruker et kroppsspråk og toneleie som samsvarer med det den sier.	Barna viser glede.
Den voksne ler og gleder seg sammen med barna, og viser glede over barnas mestring	Barna søker nærhet hos de voksne.
Den voksne avpasser støtte ut ifra barnas behov.	Barna tar kontakt med voksne og andre barn.
Den voksne bekrefter og setter ord på barnas følelser og opplevelser.	Barnet søker trøst og støtte hos den voksne.

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne er der barna er.

Den voksne trøster barna.

Den voksne snakker positivt om barna.

Den voksne snakker med barna om hvordan følelsene kan kjønnnes i kroppen.

Den voksne setter ord på positive handlinger hos barna.

Den voksne snakker om ting som er annerledes med positivitet, respekt og undring.

Den voksne støtter barn i å stå opp for seg selv og andre når de opplever urett.

Den voksne deler barna inn i mindre grupper.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Bruk trygghetssirkelen som et verktøy for å forstå et barns behov (se vedlegg 1).
2. Hva gjør du for å bygge gode relasjoner til hvert enkelt barn i barnehagen?
3. Hvordan kan du hjelpe barn som trenger det med å regulere følelsene sine?
4. Hvordan kan du bli mer tilgjengelig for barna i det daglige?
5. Hvordan tilrettelegger dere det fysiske miljøet for å fremme godt samspill mellom voksne og barn?
6. Hva gjør du for å hjelpe barna å bygge et positivt selvbylde?
7. Hvordan kommuniserer dere om mennesker dere imellom, og i nærvær av barna?
8. Hva gjør du for at alle barn opplever minst en av de voksne som en trygg base?
9. Hva gjør dere i tilvenningsperioden for å hjelpe barna å knytte seg til en trygg base?
10. Hvordan ser det ut når du jobber med å se barnet innenfra og seg selv utenfra?
11. Barnekonvensjonen art. 3 sier at "Alle tiltak som angår barn skal ta hensyn til barnas beste" (Barneombudet 2001). Hvordan jobber du for å sikre dette i hverdagen?

Treningsforslag:

Bruk 15 minutter hver dag til å være sammen med et barn. Velg ut noen kjennetegn på god praksis og sørg for at barnet får oppleve disse kjennetegnene i rikelig omfang og fritt fra kritikk.

Bruk 15 minutter hver dag til å være sammen med et barn. Benytt vedlegg 4 «Relasjonskontoen» daglig der du registrerer hva du har gjort i dag, for eksempel lek, samtale, ømhet, oppmuntring, problemløsning, og liknende.

Benytt observasjonsverktøyet «Kontaktbarometer» for å realisere at alle barn opplever at noen av de voksne investerer i relasjonen (se vedlegg 5).

4.4. DEN VOKSNES ANSVAR FOR LÆRINGS- OG UTVIKLINGSSTØTTE

Faste rutiner og tydelige voksne strukturerer dagen og aktivitetene for barna, og gir dem forutsigbarhet og oversikt. Slike rammer gjør det enklere for barna å rette oppmerksomheten mot innholdet i samspillet, og skape gode betingelser for læring. Kjente rutiner og tydelige rammer vil etter hvert etableres som indre strukturer hos barna. Dette bidrar til at barnas selvstendighet i aktiviteter og rutiner økes og til utviklingen av egenledelsesferdigheter. Selvregulering, som er en viktig egenledelseferdighet, handler om å styre tanker, følelser og atferd og regnes som selve grunnmuren for læring. Barn som har god selvregulering klarer lettere å dirigere seg mot det som er lurt å gjøre. Det handler om *“å være pilot i eget liv”*.

Kjennetegn på god praksis:	Praksisen sannsynliggjør:
Den voksne organiserer dagen gjennom en tydelig dagsrytme.	Barna fullfører aktiviteter.
Den voksne forbereder barna på hva som skal skje i ulike situasjoner.	Barna er i en aktivitet over tid.
Den voksne gir tydelige og vennlige beskjeder.	Barna forholder seg til barnehagens dagsrytme.
Den voksne minner om regler på en trygg og vennlig måte.	Barna vet hva som forventes i ulike situasjoner, og handler ut fra dette.
Den voksne hjelper barna å se sin egen rolle i samspill med andre.	Barna minner hverandre om beskjeder og regler.
Den voksne inviterer barna til ulike aktiviteter, og etablerer felles oppmerksomhet rundt aktivitetene.	Barna samarbeider med de voksne.
Den voksne hjelper barna å sette i gang, gjennomføre og fullføre aktiviteter.	Barna venter på tur.
Den voksne legger til rette for varierte læringsaktiviteter.	Barna stopper egne handlinger når situasjonen krever det.
Den voksne støtter barna i planleggingen av egne aktiviteter.	Barna forholder seg til reaksjonene dets egne handlinger og væremåte skaper hos andre.
Den voksne ivaretar barnas behov for ro og hvile.	

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne bruker dagtavle med bilder aktivt sammen med barna.

Den voksne sørger for at leker har fast plass.

Den voksne gir barna tid til å etterkomme beskjeder.

Den voksne repeterer beskjeder ved behov.

Den voksne samarbeider med barna om å lage få og positivt formulerte regler som er til fellesskapets beste. Forebygging av krenkelser og mobbeatferd inngår i disse reglene.

Den voksne synliggjør avtalte regler.

Den voksne leder barnet tilbake til aktiviteter eller temaer ved å si barnets navn, og minne barnet om å fortsette.

Den voksne oppfordrer barna til å beskrive hvordan de vil løse et problem, og reflektere rundt løsningen de har valgt.

Den voksne viser og setter ord på hva barna kan gjøre - skritt for skritt.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Hvordan fungerer barnehagens rutiner for barnegruppa?
2. Hvordan sikrer dere en tydelig organisering av dagen for barna?
3. Hvilke regler har dere i barnehagen og hvorfor har dere akkurat disse reglene?
4. Følger voksne de samme reglene som barna oppfordres til å følge?
5. Hvordan utøves grensesetting i barnehagen? (benytt støttepunkter som blikk, tonefall, øvrig kroppsspråk.)
6. Hvordan skjermer du barn for forstyrrelser når de er i aktivitet?
7. Hvordan kan du hjelpe barna å planlegge egne aktiviteter?
8. Hvordan kan du hjelpe barn som trenger det med å komme i gang med aktiviteter?
9. Diskuter begrepene erting, konflikt, krenkelser og mobbing (likheter og ulikheter).
10. Diskuter begrepet autoritativ voksen.
11. Hvordan jobber dere for å være autoritative voksne tilpasset de ulike barnas behov?
12. Hvordan sørger dere for balanse mellom ro og hvile og aktivitet

Treningsforslag:

Organiser barnas leketid sterkere strukturert og hjelp barna til å bli værende i de aktivitetene som de har valgt.

Tren daglig på å gi gode beskjeder når dere etterspør barnas samarbeid. Treningsmomenter for gode beskjeder er blant annet å være fysisk nær, ha øyekontakt og bruke barnets navn. Konkretiser hva barnet skal gjøre på en hyggelig og bestemt måte.

Tren på å oppmuntre og rose barns positive initiativer i ulike sosiale prosesser. Tren på å oppmuntre og rose initiativer fra barn som fremmer egen og andres læring.

4.5 LEK OG LEKEMILJØ

I barns verden er lek og læring uatskillelige. Gjennom lek utforsker barn nye ideer, prøver ut ulike roller, og bearbeider opplevelser. Samtidig gir leken barna mulighet for å øve på og lære nye ferdigheter. For å hjelpe barna å utvikle god lekekompetanse må de voksne være til stede der barna leker, og vurdere hvordan de bør hjelpe til. Benytt vedlegg 3, «Voksenrollen i lek», for bevisstgjøring av grad av involvering i barns lek. De voksne har ansvaret for at alle barn i barnehagen er inkludert i lekefellesskapet.

Kjennetegn på god praksis:	Praksisen sannsynliggjør:
Den voksne er tilgjengelig for barna og avpasser sin støtte og involvering etter barnas behov.	Barna leker med hverandre.
Den voksne følger barnas ideer og forslag, og utvider leken ved å tilføye nye elementer.	Barna forhandler om roller, regler og lekens innhold.
Den voksne introduserer barna for nye og varierte leketemaer.	Barna deltar i ulike typer lek.
Den voksne støtter barna i å kommunisere tanker, meninger, ønsker og intensjoner i leken.	Barna viser glede.
Den voksne setter i gang lek med barn som ikke kommer med i lek med andre barn.	Barna forstår lekesignaler.
Den voksne gir barna felles erfaringer, og hjelper barna å omsette de felles erfaringene til lek.	Barna er i lek over tid.
Den voksne støtter barna i å planlegge leken.	Barna prøver ut nye ord og ferdigheter.
Den voksne hjelper barna å tolke andre barns lekesignaler.	Barna bearbeider erfaringer og inntrykk.
Den voksne hjelper barna å inkludere andre barn i lek, og støtter barna i å etablere gjensidig samspill.	
Den voksne setter i gang regel- og sangleker hvor alle kan delta.	

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne lærer barna viktige signalord i leken, som *bytte, dele, låne* og *leke sammen*.

Den voksne viser barna hvordan de kan leke sammen med en leke.

Den voksne viser hvordan barna kan invitere seg inn i lek.

Den voksne viser barna hvordan de kan ta tur i leken.

Den voksne hjelper barn i lek med å finne passende roller til barn som vil bli med.

Den voksne skjærer barnas lek.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Del opplevelser når dere har bidratt positivt i barnas lek. Hvor involvert valgte du å være og hvorfor?
2. Hvilken type lek dominerer i din gruppe nå? Hvordan vil du jobbe for å videreutvikle leken?
3. Hvordan arbeider du med å inkludere barn som faller utenfor i leken?
4. Hva oppnår du ved å tilrettelegge for lek i små grupper?
5. Hvordan avslutter du en god lek, og må leken avsluttes?
6. Diskuter hva som kjennetegner gode innspill fra voksne i lek.
7. Hvordan tilrettelegger dere det fysiske miljøet for ulike typer lek?
8. Hvordan kan voksne hjelpe barna å finne sosialt akseptable måter å verne om egen lek på?
9. Hvordan forene god voksenledelse og fri lek?
10. Diskuter sammenhengen mellom lek og læring.
11. Hvordan kan dere tilrettelegge for et inspirerende leke- og læringsmiljø?
12. Barn som utfordrer – reflekter over hva kan være barnets intensjon. Og hvilke konsekvenser får ulike voksenhandlinger?

Treningsforslag:

Lær barnegruppa varierte regelleker. Benytt ofte utetiden til dette.

Velg ut et barn som trenger aktiv lekestimulering for å bli en bedre leker. Tren på lekedeltakelse der du aktivt og målbevisst lærer barnet å bruke lekesymboler, late-som ferdigheter og rolletaking som er populære i din barnehage.

Tren på lekedeltakelse der det er barnas premisser som får styre lekens utforming.

Tren på lekedeltakelse der du bekrefter positive initiativer i leken.

4.6 RELASJON MELLOM BARNA

En viktig oppgave for de voksne i barnehagen er å hjelpe barna å bygge relasjoner til hverandre. Dette forutsetter voksne som gode modeller for positive sosiale handlinger, som er til stede og observerer samspillet mellom barna, og som vurderer grad av egen involvering. Samspill med andre barn er en viktig arena for barns tilegnelse av sosial kompetanse. Samtidig bidrar vennskap til en følelse av deltakelse og fellesskap, som er viktig for utvikling av positiv selvfølelse og trivsel. Opplevelser sammen med andre kan være veien inn i nye vennskap.

Kjennetegn på god praksis:

Den voksne setter i gang felles aktivitet og lek i grupper med varierte størrelser.

Den voksne hjelper barna å sette ord på det de gjør sammen.

Den voksne snakker med barna om positive erfaringer barna har hatt sammen i lek og samspill.

Den voksne bruker uventede hendelser som mulighet for å skape felles opplevelser.

Den voksne støtter barnas vennsapsrelasjoner.

Den voksne lærer barna konfliktl sningsstrategier.

Den voksne griper inn i situasjoner hvor barn blir krenket, lar de involverte barna fortelle om sin opplevelse og følelser, og er tydelig på hvilke handlinger som ikke er lov.

Den voksne gir barna tid til   stoppe, reflektere og vurdere egen handlingsmåte i samspill med andre barn.

Den voksne inviterer barna til refleksjon om prososial atferd og inkludering, hva som skal til for at alle skal ha det bra i barnehagen.

Praksisen sannsynliggjør:

Barna har venner.

Barna viser glede og humor i samspill.

Barna leker sammen.

Barna l ser konflikter.

Barna viser omsorg for hverandre.

Barna inkluderer hverandre.

Barna deltar i fellesskapet.

Barna tar hensyn til andre.

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne setter i gang attraktive aktiviteter som gjør barnet synlig for resten av barnegruppa.

Den voksne oppfordrer og viser barna hvordan de kan hjelpe hverandre.

Den voksne bruker forskningsfundamenterte konfliktløsningsmetoder, for eksempel Interpersonal Communication Problem Solving - ICPS (Lamer 1997a og 1997b).

Den voksne setter i gang aktiviteter hvor barna må samarbeide.

Den voksne hjelper barna å sette ord på egne følelser.

Den voksne bekrefter barnas følelser, og forteller hvordan de kan uttrykke dem på en god måte.

Den voksne snakker med barna om hvordan de kan vite hva andre føler.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Hvilke utfordringer observerer dere i samspillet mellom barna? Hva bør dere konsentrere innsatsen om nå?
2. Hvilke begrunnelser legger dere til grunn for ulike gruppeinndelinger?
3. Drøft hvordan dere kan bruke uventede hendelser i hverdagen for å skape felles opplevelser.
4. Hvordan fremmer dere relasjoner mellom barna gjennom dagens ulike rutiner og aktiviteter?
5. «Gå på jakt etter positive sosiale handlinger (praksisfortellinger), ta med fangsten og diskuter».
6. Hva gjør du for å få barna til å reflektere over egen atferd og intensjoner?
7. Hvordan «løser» du konflikter mellom barna? Hva lærer barna av denne fremgangsmåten?

Treningsforslag:

Organiser jevnlig aktiviteter som dere kaller for «vi-aktiviteter». Inviter barna til diskusjoner om 3-5 vi-regler. Tren deg på å gi økt forståelse for innholdet i disse reglene gjennom å lede reflekterende læringsøkter.

Tren på å vise en støttende væremåte når du ser at vi-reglene finnes til stede i samspillet mellom barna.

Tren sammen med barna på å ta i bruk etablerte forskningsbaserte teknikker for å dempe negative følelser i møte med konflikter. Dere vil finne gode arbeidsideer i kapittel 11 «*Lære barna å forstå og regulere egne følelser*» (Webster-Stratton 2018, s. 335-372).

Sett fokus på alternativ og positiv problemløsning i lek og øvrig samspill. Du vil finne mange gode arbeidsideer i kapittel 13 «*Vennskap og konflikter med jevnaldrende*» (Webster-Stratton 2018, s. 414-446).

4.7 SPRÅK OG KOMMUNIKASJON

Barn med god språklig kompetanse har gode forutsetninger for samspill med andre, deltagelse i lek, vennskap og læring. God språkutvikling kan fremmes gjennom aktiviteter i barnehagehverdagen, ved at de voksne lar dagens handlinger ledsages av språk. Samtidig fremmes god språkutvikling gjennom at voksne inviterer barna til samtaler, og lytter til deres språklige uttrykk med en vilje til å forstå. Dette bidrar til et miljø hvor barn har lyst og mot til å uttrykke seg. Det anbefales å ha kjennskap til- og ved behov ta i bruk «Intervensjon for systematisk arbeid med språkutvikling», utviklet av PPA.

Kjennetegn på god praksis:	Praksisen sannsynliggjør:
Den voksne møter barnas språklige initiativ og uttrykk med vilje til å forstå.	Barna bruker språket i alle dagens aktiviteter.
Den voksne bekrefter barnas uttrykk, utvider og gir respons.	Barna deltar i samtaler.
Den voksne inviterer barna til språklige aktiviteter som å fortelle, forklare og beskrive.	Barna peker og viser interesse.
Den voksne hjelper barna å dele erfaringer gjennom språk.	Barna prøver å imitere lyder, ord og bevegelser.
Den voksne velger ut bøker, sanger, rim og regler som repeteres.	Barna forteller om egne erfaringer og felles opplevelser.
Den voksne leker med lyder, språklyder og språk sammen med barna.	Barna bruker språket til å uttrykke følelser.
Den voksne forteller og leser om ulike tema, og forklarer og repeterer sentrale ord og begreper knyttet til temaet.	Barna bruker nye ord og uttrykk.
Den voksne bruker bilder og konkrete for å støtte barnas forståelse i ulike situasjoner og aktiviteter.	Barna leker med språket.
Den voksne lytter til barnas innspill i samtaler, gir barna rom for å svare, og holder samtalen i gang.	

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne skaper felles oppmerksomhet med barnet om et objekt eller en aktivitet, og setter ord på disse.

Den voksne har med barna i praktiske gjøremål og setter ord på det de gjør.

Den voksne deltar i dialog med barna.

Den voksne lar barna komme med innspill under leseaktiviteten, og stiller spørsmål til det som leses.

Den voksne deler barna inn i mindre grupper for å skape gode samtaler.

Den voksne stiller åpne spørsmål.

Den voksne er engasjert og har et inviterende kroppsspråk.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Hvordan skaper du felles oppmerksomhet i språklige aktiviteter?
2. Hvilke språklige behov har barnegruppen, og hvordan møter dere disse?
3. Hva er barna opptatt av, og hvilke temaer er aktuelle i barnehagen nå?

Hvilke ord vil du introdusere, og hvordan vil du introdusere dem?

Hvilke konkrete og visualiseringsmåter kan være aktuelle?

4. På hvilke måter får barna anledning til å komme med aktive innspill i løpet av lesetunder?
5. På hvilke måter forklarer du nye ord og uttrykk når du leser med barna?
6. Hvordan inviterer det fysiske miljøet i barnehagen til ulike språkaktiviteter?
7. Hvordan kan du hjelpe barna å oppdage rim, rytme og nye lyder gjennom å tøyse og tulle med språket?
8. Hva gjør du med barn som trekker seg unna samspill og lek fordi andre barn og voksne ikke forstår uttalen deres?

Treningsforslag:

Tren på å holde samtaler med barn i gang, gi barna tid til å svare, bekrefte og utvid samtalen.

Tren på dialogisk lesing.

Tren på å leke med språket, lyder, rytme og ord.

4.8 MEDVIRKNING

Medvirkning kan forstås ut fra ulike perspektiver. Det handler om å bli sett, forstått og tatt hensyn til som et subjekt. Samtidig handler det om å være en del av et fellesskap hvor man virker inn og blir påvirket, og hvor man tar hensyn og blir tatt hensyn til. Dette gjelder både i forhold til barnefellesskapet og i relasjonen mellom barn og voksen. Det er mange dilemmaer og utfordringer knyttet til virkeliggjøringen av barns rett til medvirkning. Ofte vil ulike hensyn komme i konflikt med hverandre i ulike situasjoner. Voksnes virkeliggjøring av barns rett til medvirkning krever derfor stor grad av profesjonelt skjønn.

Kjennetegn på god praksis:

Den voksne bekrefter barnas behov og initiativ, og følger opp på en hensiktsmessig måte.

Den voksne oppmuntrer barna til å gjøre handlinger som betyr noe for andre enn dem selv.

Den voksne åpner for diskusjoner der ulike barns stemmer blir hørt og utdypet.

Den voksne hjelper barna å se andre barns signaler og innspill, og til å ta hensyn til disse.

Den voksne møter uenigheter og motstand med forhandlinger og dialog.

Den voksne tar barna med i planlegging av ulike aktiviteter.

Den voksne tar barna med i evaluering av aktiviteter, og tar hensyn til dette i videre planarbeid.

Praksisen sannsynliggjør:

Barna hevder egne behov og ønsker ovenfor barn og voksne.

Barna gir uttrykk for motstand.

Barna kommer med innspill.

Barna tar hensyn til andres meninger.

Barna gjenkjenner forslagene sine.

Barna inkluderer andre.

Barna står opp for andre.

Barna har leker og materialer som støtter deres lek og andre interesser.

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne snakker med barna for å finne ut hva de vil.

Den voksne møter barns ulike meninger på en positiv måte.

Den voksne spør barna hva de syns om ulike aktiviteter.

Den voksne forklarer hvorfor barnas ønsker ikke kan følges opp.

Den voksne setter ord på barnas innvirkning på fellesskapet.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Hvordan forstår dere medvirkning i din barnehage?
2. Hvordan kan du legge til rette for at alle barn får medvirke i barnefellesskapet?
3. Hvordan oppdager barna at du lytter til dem, og tar deres innspill på alvor?
4. *"Jeg kan si 'ja', selv om jeg først har sagt 'nei'".* Er det rom for dette i din barnehage?
5. Hvilke grunner har du for å si nei til barnas innspill?
6. Hvordan forstår du motstand hos barnet?
7. Hvilke muligheter gir innemiljøet til å la barn holde på med aktiviteter de ønsker selv?
8. Hvordan fungerer de voksenstyrte aktivitetene for barnegruppen?
9. I hvilke situasjoner og aktiviteter er det rom for barnas medvirkning?
10. Hvor går balansen mellom barns medvirkning og den voksnes ansvar?

Treningsforslag:

Tren dere på å lytte til barn og ta deres innspill på alvor.

Tren dere på å gå i dialog med barn om deres meninger og innspill.

Tren dere på å lede jevnlige læringsøkter der barna aktivt er med på å finne regler for positivt samvær og samarbeid.

4.9 SAMARBEID BARNEHAGE - HJEM

Et godt og tillitsfullt samarbeid mellom hjem og barnehage er viktig for det enkelte barns trivsel, utvikling og læring. Det er viktig at barnehagen har gode tilvenningsrutiner for barnet og foreldrene. Det er i denne perioden grunnlaget for trygghet, tillit og respekt legges. Barnehagens personale har ansvar for å invitere foreldrene inn i et gjensidig samarbeid, hvor man også samarbeider om viktige overganger i barnets liv.

Kjennetegn på god styrerpraksis:

Styrer deltar i samarbeidsforaene mellom barnehage og hjem.

Styrer informerer foreldrene om barnehagens planer.

Styrer inkluderer og inviterer foreldrene til samarbeid og dialog om barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver.

Kjennetegn på god praksis:

Den voksne ser på foreldrene som en ressurs, lytter til dem og anerkjenner dem.

Den voksne kommuniserer tydelige forventninger til foreldrene.

Den voksne og foreldrene utveksler informasjon om barnets helse, trivsel, erfaringer, læring og utvikling.

Den voksne gir foreldrene informasjon om hvordan barnets dag har vært.

Den voksne støtter og veileder foreldre som kan ha behov for hjelp i oppdragelsesspørsmål og i vanskelige situasjoner.

Den voksne tar imot tilbakemeldinger fra foreldrene på en konstruktiv måte.

Den voksne gir informasjon om endringer i bemanningssituasjonen.

Praksisen sannsynliggjør:

Foreldrene snakker positivt om barnehagen.

Foreldrene føler seg sett, hørt og inkludert.

Foreldrene er trygge på at barnet blir sett og ivaretatt i barnehagen.

Foreldrene deltar på foreldresamtaler, foreldremøter og jevnlig samtaler med de voksne.

Foreldrene tar opp utfordringer med barnehagen.

Barna hører at foreldrene snakker positivt om barnehagen.

Konkrete eksempler på god praksis:

Den voksne sier "hei" og "ha det" til barn og foreldre.

Den voksne møter barna og foreldrene når de kommer i barnehagen.

Den voksne snakker positivt om foreldrene.

Den voksne sier noe positivt om barna ved levering og/eller henting.

Den voksne tar opp utfordringer knyttet til barnet på tomannshånd.

Den voksne gir begrunnelser for hvordan utfordrende situasjoner håndteres, og gir informasjon om hvordan de voksne opptrer i disse situasjonene.

Den voksne oppfordrer foreldrene til å fortelle om viktige hverdagslige hendelser for barnet.

Til refleksjons- og læringsprosesser:

1. Hvordan etablerer du en god foreldrekontakt under tilvenningsperioden?
2. Hvordan kan du på best mulig måte møte foreldrene når de leverer og henter barnet sitt i barnehagen?
3. På hvilken måte gir du foreldrene støttende tilbakemeldinger om eget barn?
4. Hvordan sikrer dere informasjonsutveksling med alle foreldre?
5. Hvordan og hvor tidlig formidler dere bekymring om barnet til foreldrene?
6. Hvilke tilbakemeldinger om barnas dag vektlegger du å gi til ulike foreldre?
7. Drøft sitatet: *"Tillit bygges i millimeter, men rives i metervis"*.
8. Hvordan samarbeider dere med foreldrene om barnehagens verdigrunnlag?
9. Diskuter hvilke handlinger den enkelte kan ta i bruk for å vise sensitivitet og inkludering i møte med foreldre.

Treningsforslag:

Tren deg på ferdigheter der du viser sensitivitet og inkludering, særlig i tilvenningsperioden (relater til diskusjonsoppgave 9).

Bruk et kontaktbarometer (for eksempel vedlegg 5) for registrering av kontakt med foreldre. Ta deg noen minutter av din arbeidsdag for å registrere hvilken type kontakt (+ positiv, -negativ eller 0 kontakt) som du har hatt med det enkelte barnets foreldre i løpet av denne dagen.

Bestem deg for å jobbe systematisk med å øke antallet positive tilbakemeldinger om barnet til deres foreldre. Benytt avkryssningsliste for å sørge for at ingen blir glemt.

5 FORSLAG TIL VIDERE LESNING INNDELT I TEMAER

Relasjon voksen – barn

Abrahamsen, G. (2015). *Tilknytningsbaserte barnehager*. Universitetsforlaget.

Brandtzæg, I, S. Torsteinson og G. Øiestad (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.

Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen. Forskning teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm.

Hundeide, K. (2001). *Ledet samspill fra spedbarn til skolealder. Håndbok til ICDPs sensitiviseringsprogram*. Nesbru: Vett & viten.

Powell, B. m.fl. (2015). *Trygghetssirkelen. En tilknytningsbasert intervensjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Størksen, I. (2018). *Livsmestring og livsglede i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm.

Udir (2018). *Barns trivsel – voksnes ansvar*. Oslo: Udir.

Øiestad, G. (2011). *Selvfølelsen hos barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Den voksnes ansvar for lærings- og utviklingsstøtte

Brandtzæg, I, Torsteinson S. og Øiestad G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.

Drugli, M. B. (2017): *Atferdsvansker hos barn Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm.

Drugli, M. B. og Lekhal R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm.

Greene, R. W. (2019). *Utenfor*. Oslo: Cappelen Damm.

Idsøe, E., C. og Roland P. (2017). *Mobbeatferd i barnehagen. Temaforståelse – forebygging – tiltak*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Lekhal, R. m.fl (2016). *Betydningen av kvalitet i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lund, I. red. (2015). *Hele barnet, hele løpet. Mobbing i barnehagen. Forskningsrapport*. UiA, FUB, FUG og Kristiansand kommune.

Sørensen m. fl. (2011). *Egenledelse i lek og læring*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Webster-Stratton, C. (2018). *Utrolige lærere. Hvordan fremme barns sosiale, emosjonelle og faglige ferdigheter i skole og barnehage*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Relasjon barn – barn, inkludert lek

Alvestad, T. (2013). *Relasjonens betydning i barns lek*. I Foss og Lillemyr (red): *Til barnas beste*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lamer, K. (1997a). *Du og jeg og vi to! Et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling*. Håndboka. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lamer, K. (1997b). *Du og jeg og vi to! Om å fremme barns sosiale kompetanse*. Teoriboka. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Raknes, S. (2014). *Grønne tanker - glade barn. Barn 4–7 år*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedeler (2007). *Sosial mestring i barnegrupper*. Universitetsforlaget.

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Brendeland, T. (2018). *Lekelyst – med rom for innelek*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Olofsson, B. (2008). *Lek for livet*. Oslo: Forsythia forlag AS.

Melaas, T. (2015). *Blikk for lek i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.

Melaas, T. (2014). *Kampen om leken*. Oslo: Kommuneforlaget.

Hultmann, E. (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Pedagogisk Forum.

Ruud, E.B. (2010). *Jeg vil også være med!»* Cappelen Damm Akademisk Forlag

Ruud, E.B.(2011). *Sosial fantasilek – kompetanse for livet*. Cappelen Damm Akademisk Forlag

Språk

Brendeland, T. (2012). *Fortell med meg! Levende språkmiljø for de yngste*. Pedagogisk forum.

Espenakk, U. m. fl. (2011). *TRAS. Observasjon av språk i daglig samspill*. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.

Gjems, L. og Løkken G., m.fl. (2011). *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm.

Medvirkning

Bae, B (red) (2012). *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Nordli, W. og B.M.S.Thormodsæter (2010). *Tilstedeværende voksne – medvirkende barn*. Høyskoleforlaget.

Samarbeid barnehage - hjem

Drugli, M. B. (2017). *Liten begynner i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm.

Foss, E. og Lillemyr O. F. (red) (2013). *Til barnas beste*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Ledelse av endrings- og utviklingsarbeid

Ertesvåg, S. K. og Roland P. (2013): *Ledelse av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Roland, P. og Westergård E. Red. (2015): *Implementering. Å omsette teorier, aktiviteter og strukturer i praksis*. Universitetsforlaget.

Roland, P og Ertesvåg, S.K. (2018). *Implementering av endringsarbeid i barnehagen*. Gyldendal Akademiske.

Ogden, T. (2018). *Anvendelse av forskningskunnskap*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

6 LITTERATURLISTE OG FORSLAG TIL UTFYLLENDE LESING

Baumrind, D. (1966). *Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior*. Child Development, 37(4), s. 887-907.

Barneombudet (2011). *Artikkel 3 – Barnets beste. Voksne skal gjøre det som er best for barn*. Hentet 17. september 2018 fra <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/artikkel-3/>

Bateman, A. & Fonagy, P. (2016). *Mentalization-based treatment for personality disorders: A practical guide*. Oxford university Press.

Bjørnstad, E. og Samuelsson, I.P. (red.) (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år? En forskningsoversikt*. Oslo: HiOA.

Bodrova, E. og Leong, D. J. (2005). *Self-regulation: A foundation for early learning*. *Principal*. 85 (1) 30-36

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. og Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Kommuneforlaget.

Bratterud, Å. & Emilsen K. (red.) (2013). *Barnehagen som barneverntiltak. Samarbeid mellom barnehage og barneverntjeneste*. Rapport 23/2013. Skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge. NTNU Samfunnsforskning AS. Hentet 21.09.2018 fra <https://www.ntnu.no/documents/10293/5ac928e2-8432-48cb-9010-e36184e9650c>

Brendeland, T.A (2010). *Magiske samlingsstunder*. Pedagogisk Forum

Brendeland, T.A. (2018). *Lekelyst – med rom for innelek*. Pedagogisk Forum

Drugli, M. B. (2010). *Liten i barnehagen. Forskning teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm.

Engel, A., Barnett S. W., Anders, Y. & Tagura, M. (2015). *Early Childhood Education and Care Policy Review Norway. OECD -rapport*. Organisation for Economic Co-operation and Development. Hentet 21.09.2018 fra https://www.regjeringen.no/contentassets/ee68f4c948b64c1fbc45baa91f288472/oecd-norway-ecec-review_final_web.pdf

Ertesvåg, S. K. og Roland P. (2013). *Ledelse av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Feuerstein, R., Klein, P.S., & Tannenbaum A.J. (1991). *Mediated Learning Experience (MLE). Theoretical psykososial and learning implications*. London: Freund Publishing Hous, LTD.

Greene, R. (2011). *Utenfor*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Hundeide, K. (2001). *Ledet samspill fra spedbarn til skolealder. Håndbok til ICOPs sensitiviseringsprogram*. Nesbru: Vett & viten.

Idsøe, E., C. og Roland P. (2017). *Mobbetferd i barnehagen. Temaforståelse – forebygging – tiltak*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Jebsen, J. K. (red.) (2018). *Barnehageloven og forskrifter. Med forarbeider og tolkninger*. Oslo: Pedlex Kunnskapsdepartementet (KD). (2009). Meld. St. 41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Hentet 17. september fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009/id563868/sec>

Kunnskapsdepartementet (KD). (2011). Meld. St. 18 (2010 – 2011). *Læring og fellesskap*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/baeeee60df7c4637a72fec2a18273d8b/no/pdfs/stm201020110018000dddpdfs.pdf>

Kunnskapsdepartementet (KD). (2012). NOU 2012:1. *Til barnas beste – ny lovgivning for barnehagene*. Utredning fra utvalg oppnevnt av kongelig resolusjon 16. januar 2012. Hentet 23. AUGUST 2018 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/hoeringsdok/2012/201200556/nou2012_1_til_barnas_beste.pdf

Kunnskapsdepartementet (KD). (2013). Meld. St. 24 (2012-13). *Framtidens barnehage*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/2e8ad98938b74226bc7ff395839434be/no/pdfs/stm201220130024000dddpdfs.pdf>

Kunnskapsdepartementet (KD). (2016). Meld. St. Nr. 19 (2015-16). *Tid for lek og læring — Bedre innhold i barnehagen*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cae152ecc6f9450a819ae2a9896d7cf5/no/pdfs/stm201520160019000dddpdfs.pdf>

Kunnskapsdepartementet (KD). (2018). *Lov om barnehager* (Barnehageloven). Lov 17. juni 2005 nr. 64. Sist endret 01.08.2018. Hentet 17. september 2018 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Kunnskapsdepartementet (KD). (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. (Meld.St.6) Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacd48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>

Lamer, K. (1997a). *Du og jeg og vi to! Et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling*. Håndboka. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lamer, K. (1997b). *Du og jeg og vi to! Om å fremme barns sosiale kompetanse*. Teoriboka. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lamer, K. (2014). *Sosial kompetanse. Serie: Dette vet vi om barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lekhal, R. m.fl (2016). *Betydningen av kvalitet i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
LaRocque, M., Kleiman, I. & Darling, S. (2011). *Parental involvement: The missing link in School Achievement, Preventing School Failure*, 55, 115–122.

McClelland, M. M., et al (2012). *Relations between preschool attention span-persistence and age 25 educational outcomes*. Early Childhood Research Quarterly. Hentet 18 august 2018 fra <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2012.07.008>

Melby-Lervåg, M. (2011). *Effekten av språkstimulering i førskolealder på senere leseforståelse: Hva kan forskning fortelle oss?* Spesialpedagogikk 02/11.

Pianta, R. C. (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. Washington, DC: American Psychological Association.

Roland, P. og Westergård E. Red. (2015). *Implementering. Å omsette teorier, aktiviteter og strukturer i praksis*. Universitetsforlaget.

Sommersel, H. B., S. Vestergaard og M. Søgaard Larsen (2013). *Kvalitet i barnehager i skandinavisk forskning 2006 – 2011. En systematisk forskningskartlegging*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. Institut for Uddannelse og Pædagogik. Aarhus Universitet

Stavanger kommune (2016). *Implementeringsveileder for Stavangerbarnehagen*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/samfunnsutvikling/planer/temaplaner/barnehageplane r/implementeringsveileder-barnehage.pdf>

Sørli, M.-A. (2000). *Alvorlige atferdsproblemer og lovende tiltak i skolen: en forskningsbasert kunnskapsstatus*. Praxis forlag.

Tholin, K. R. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Bergen. Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet (Udir). (2009). *Utvikling av sosial kompetanse. Veileder for skolen. Revidert utgave. Høgskolen i Hedmark*

Utdanningsdirektoratet (Udir). (2017a). *Rammeplan for barnehagen- innhold og oppgaver*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Utdanningsdirektoratet (Udir). (2017b) *Språk i barnehagen. Mye mer enn bare prat*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/>

Utdanningsdirektoratet (Udir). (2018). *Barns trivsel – voksnes ansvar*. Hentet 17. september 2018 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/>

Webster-Stratton, C. (2018). *Utrolige lærere. Hvordan fremme barns sosiale, emosjonelle og faglige ferdigheter i skole og barnehage*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Øhman, Margareta (2019). *Vern om barnas lekestyrke*. Tanum

Øiestad, G (2011). *Selvfølelsen hos barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Åberg, A og Taguchi, H.L. (2006). *Lyttende pedagogikk: etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

<http://www.hioa.no/Forskning-og-utvikling/Hva-forsker-OsloMet-paa/FoU-ved-LUI/FoU-prosjekter-ved-fakultet-for-laererutdanning-og-internasjonale-studier/Gode-barnehager-for-barn-i-Norge-GoBaN>

<https://goban.no/forskning/>

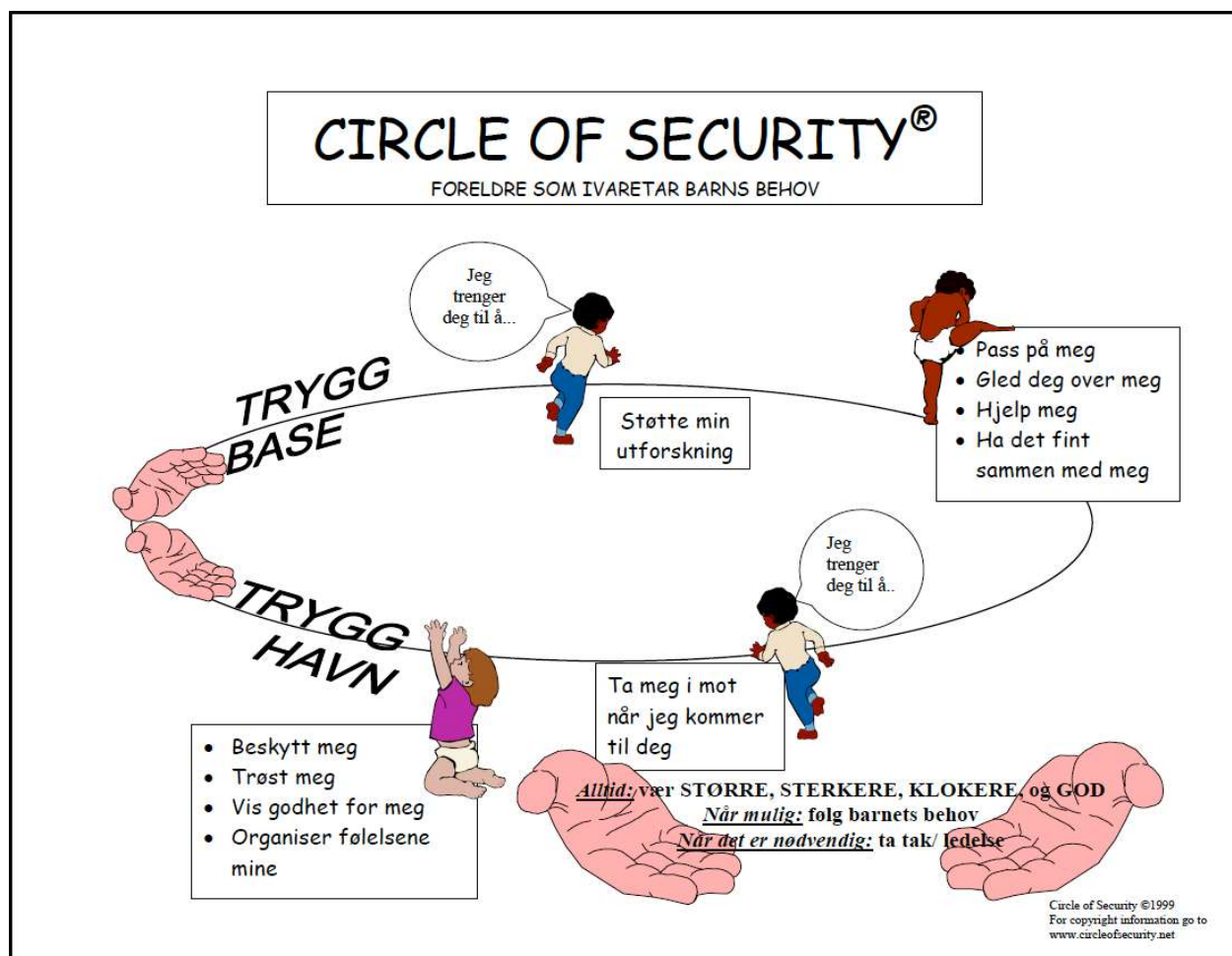
<https://www.sola.kommune.no/flerkultur-i-barnehagen/arbeidsmater/inkluderende-lekemiljo/>

<https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/261467/Sammen-for-kvalitet-Lek-og-laering-2018-2021>

<http://www.fantasifantasten.no/>

<https://nla.brage.unit.no/nla-bitstream/handle/11250/227025/Marion%20en%2c%20okt.%2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

VEDLEGG

VEDLEGG 2: BEDRE SAMSPILL MED BARNA – 8 TEMAER

International Development Programme (ICDP) har utviklet åtte temaer med gode råd til omsorgsgivere.

Vis positive følelser – vis at du er glad i barnet ditt

Det er viktig for barnets trygghet at du viser at du er glad i det, kjærtegner det og viser det glede og entusiasme. Små barn som enda ikke kan forstå vanlig tale, kan likevel oppfatte kjærlighet og avvisning, glede og sorg. Det er mange måter å gjøre dette på, og måten varierer selvsagt med barnets alder.

Juster deg til barnet og følg dets initiativ

Når du er sammen med barnet, er det viktig at du er oppmerksom på hva barnet ønsker, hva det gjør og hva det føler, slik at du lever deg inn i hvordan barnet har det og at du forsøker å tilpasse deg til barnet og følger opp det barnet er opptatt av. Da vil barnet føle at du bryr deg om det.

Både barn og voksne trenger å bli sett og forstått. Det er viktig for barnets utvikling at det, innenfor visse grenser, får følge sine egne ideer i stedet for å bli pådyttet aktiviteter fra andre. Pass på at du ikke går for fort fram og overkjører barnet. Gi det tid til å komme med egne initiativ. Dette betyr ikke at det er barnet som skal styre deg!

Snakk med barnet ditt om ting det er opptatt av

Selv kort tid etter fødselen er det mulig å få i gang en følelsesmessig samtale med øyekontakt, smil og utveksling av bevegelser og gledesytringer. Du kan kommentere positivt det barnet gjør eller er opptatt av. Barnet svarer med gledeslyder. Denne «samtalen» er viktig for at barnet skal kunne knytte seg til deg, for at det skal lære seg å være sammen med andre, og for å utvikle et godt språk. Også større barn trenger intim kontakt gjennom personlige samtaler der en kan betro seg og snakke om personlige ting sammen.

Gi ros og vis anerkjennelse for det barnet klarer å gjøre

For at et barn skal utvikle tro på seg selv og mot til å prøve noe nytt, er det viktig at du får barnet til å føle at det er verdt noe og at det får til noe. Dette skjer ved at du reagerer positivt når barnet gjør noe bra: gir det ros, sier hva som var bra og hvorfor det var bra. Det er viktig at barnet får en følelse av å bli sett slik. Da vil barnet utvikle en realistisk positiv selvtillit.

Samle oppmerksomheten om felles opplevelser

Barn trenger ofte hjelp til å samle oppmerksomheten sin. Dette kan du hjelpe til med ved å påkalle og lede barnets oppmerksomhet til det som er rundt dere. Du kan si «Se her ...» og vise fram det du ønsker at barnet skal oppleve eller se, eller du kan tilpasse deg selv til det barnet er opptatt av, slik at dere blir opptatt av det samme. Ofte ser en at barnet er opptatt av en ting og voksne noe annet. Uten felles opplevelse av ting i omgivelsene er det vanskelig å snakke eller gjøre noe sammen. Det er en forutsetning for god kontakt og kommunikasjon.

Gi mening ved å beskrive opplevelser med følelser og entusiasme

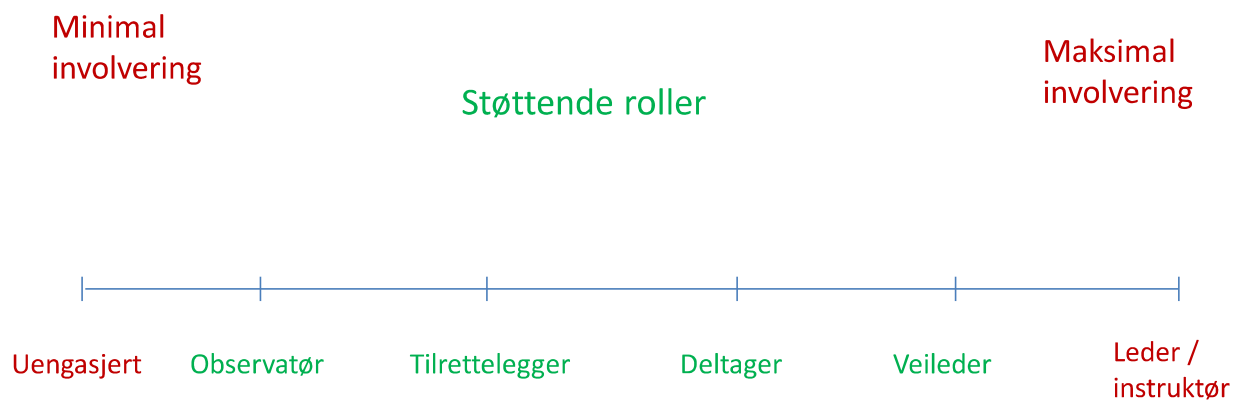
Ved å sette ord på, gi navn til og vise hvordan ting fungerer, samtidig som du viser følelser for det dere opplever sammen, vil opplevelsen bli noe som barnet husker som noe viktig og meningsfullt. For at barnet skal forstå hva som skjer rundt seg og oppleve det som meningsfullt og interessant, trenger det en voksen til å sette ord på opplevelsene. Da blir barnet også tryggere. På denne måten lærer det for eksempel språket, og det kan fungere sammen med andre. Dette skjer oftest helt automatisk allerede fra barnet er nyfødt: «Se, nå skal vi skifte bleie, er du sår på stumpen din?»

Utdyp og gi forklaringer på felles opplevelser

For at barnet skal forstå mer av verden rundt seg, er det viktig at du gir det forklaringer eller forteller historier om hvorfor ting skjer. Hos yngre barn kan en utvide barnets opplevelse og forståelse ved å sammenligne det dere opplever sammen i øyeblikket med noe barnet har opplevd tidligere. «Husker du da vi besøkte ...? Da så vi også ...» Når barnet blir eldre, kan du fortelle historier, gi forklaringer, stille spørsmål, finne likheter og forskjeller osv. På denne måten går vi utover det barnet opplever i øyeblikket. Alt dette er viktig for barnets intellektuelle utvikling.

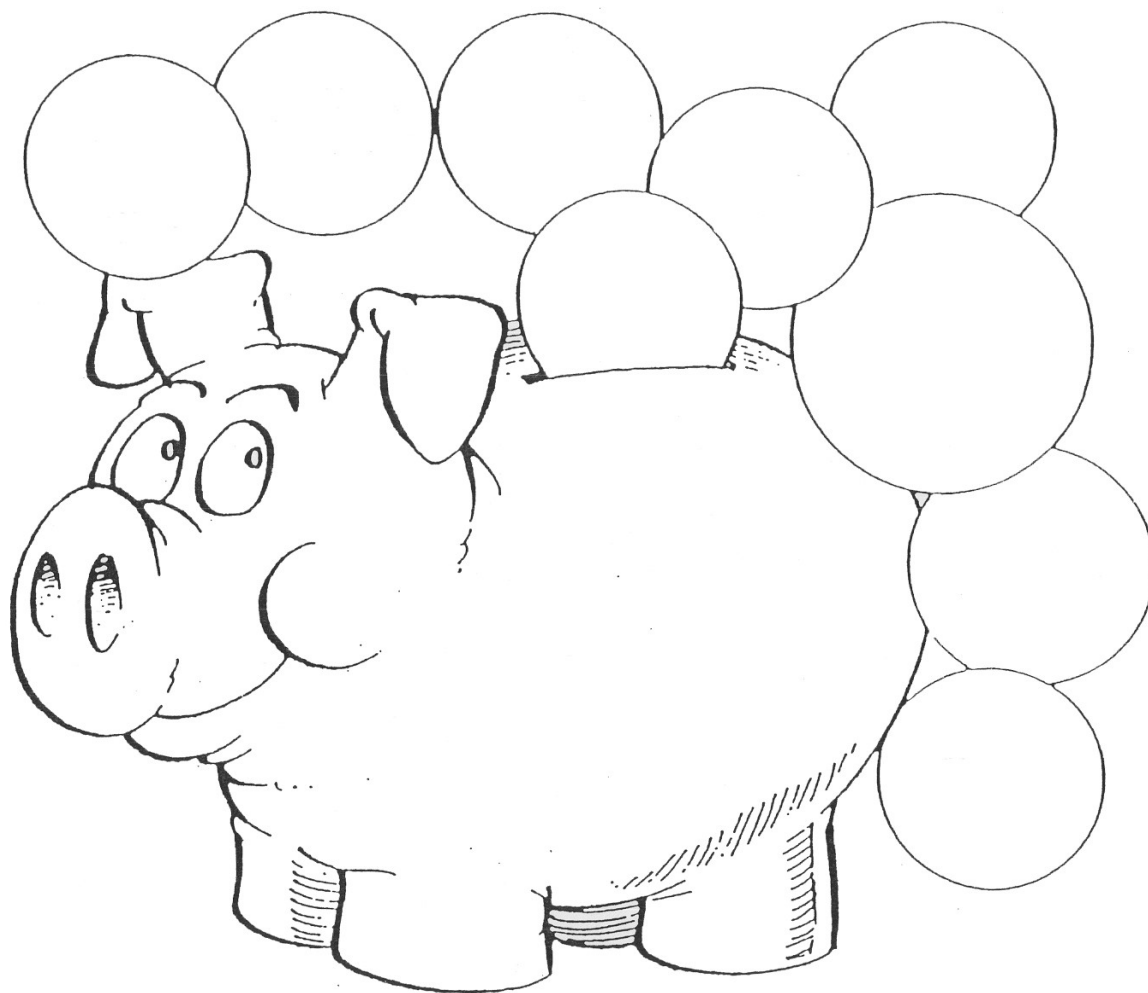
Planlegg sammen og sett grenser på en positiv måte

Barn trenger hjelp til å kontrollere seg selv og til å planlegge. Dette skjer i stor grad ved at voksne på en positiv måte leder barnet uten å overta barnets initiativ. Når barn oppfører seg hensynsløst, egoistisk og bryter regler for å være sammen med andre barn og voksne, er det viktig at voksne griper inn og setter grenser på en positiv måte. Barnet må bli forklart hvorfor visse ting ikke er tillatt. Istedenfor hele tiden å komme med forbud og si «nei» til barnet, er det viktig å lede det på en positiv måte, vise hva det har lov å gjøre og gjerne være sammen med barnet. Ofte er det positiv oppmerksomhet fra foreldrene barnet søker når det oppfører seg uskikkelig.

Hentet fra Ruud, Ellen Birgitte, *Sosial fantasilek – kompetanse for livet*, Cappelen Damm Akademisk 2012, side 67

VEDLEGG 4: RELASJONSKONTOEN

Hentet fra

Webster-Stratton, C. (2018). *Utrolige lærere. Hvordan fremme barns sosiale, emosjonelle og faglige ferdigheter i skole og barnehage*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

VEDLEGG 5: KONTAKTBAROMETER FOR ARBEID MED BARN

Bruk de siste 10 minuttene av din arbeidsdag for å registrere hvilken type kontakt (+ positiv, - negativ eller 0 kontakt) som du har hatt med det enkelte barn i løpet dagen. Når du foretar registrering, sett deg inn i barnets ståsted og fokuser på hvordan barnets opplevelse av samspillskvaliteten har vært. Benytt metaforen om relasjonskontoen som veiledning på hva som er positiv kontakt.

Registrert av: _____ Dato: _____

Barnets navn	Positiv kontakt (+)	Negativ kontakt (-)	Ingen kontakt (0)	Noter kort om du har vært i lek sammen med det enkelte barnet sammenhengende i 15 minutter eller mer.
SUM:				

VEDLEGG 6: KONTAKTBAROMETER FOR ARBEID MED FORELDRE

Bruk noen minutter av din arbeidsdag for å registrere hvilken type kontakt (+ positiv, -negativ eller 0 kontakt) som du har hatt med det enkelte barnets foreldre i løpet av denne dagen. Når du foretar registreringen, fokuser på hvordan forelderens opplevelse av samspillskvaliteten har vært. Det må være minimum to minutters positiv kontakt for å kunne registrere et pluss.

Registrert av: _____

Dato: _____

Foreldrenes og barnets navn: (Strek ut den forelderens som ikke var i bhg denne dagen.)	Positiv kontakt (+)	Negativ kontakt (-)	Ingen kontakt (0)	Noter kort hva dere snakket om og om barnet var til stede.
Eksempel: Marit Rolf (Martin -barn)				
SUM:				

VEDLEGG 7: INDIVIDUELT UTVIKLINGSSKJEMA FOR GOD OMSORGS- OG LÆRINGSMILJØPRAKSIS

Mine styrker er:

.....
.....
.....

Mine utviklingsområder er:

.....
.....
.....

For å utvikle meg videre, velger jeg å arbeide med følgende kjennetegn hos meg selv:

.....
.....
.....

Evaluerings (konkrete eksempler på god praksis, beskrivelser av i hvilke situasjoner du mestrer god praksis):

.... / -20...

.....
.....
.....

.... / -20...

.....
.....
.....

